

Türk Dili II

8. Hafta
Anlatı ve
Anlatı Yapısı

BAŞLAT

Dersin Hedefi

Ders Konusunun Hedefi

- Anlatının tanımlanması ve kapsamının sunulması
- Anlatı yapısını oluşturan öğelerin örneklerle açıklanması

İçindekiler

Kısaca işleyeceğimiz konular şöyle:

- Anlatı
- Anlatıyı Oluşturan Öğeler
- Olay ya da Durum
- Olay Örgüsü
- Kişiler
- Yer ve Zaman
- Anlatıcı ve Bakış Açısı
- Anlatım Biçimleri
- Dil ve Üslup

Anlatı

Anlatı:

Öykü ve öykülemenin birleşiminden oluşan kişi, zaman ve mekân öğelerini barındıran roman, öykü, senaryo, masal, mit, destan vd. bütün kurmaca türleri kapsayan, en yalın ifadeyle bir olay ya da durumun yeniden sunumudur. Anlatı bir öykü anlatan her şeyi kapsayan genel bir kavramdır. Yalnızca metinler ya da kurmaca türler değil; resim, fotoğraf, karikatür, haberler, performans aracılığıyla anlatılanlar, sunulanlar da anlatıdır. Anlatının olay/durum, kişiler, yer ve zaman, bakış açısı gibi temel öğeleri bütün kurmaca/edebî türler açısından, değişen biçimlerde geçerlidir.

Anlatıyı Oluşturan Öğeler

Anlatıyı oluşturan öğeler şunlardır:

- Olay ya da durum
- Kişiler
- Yer
- Zaman
- Bakış açısı
- Anlatım, dil ve üslup

Okur olarak bu öğelerin her birinin anlatıda nasıl sunulduğuna dikkat etmeden, bazı sorulara yanıt aramadan o anlatıyı bütünüyle anlamak, iletisini kavramak mümkün değildir.

Olay ya da Durum

Olay :

Olay, karakter ya da karakterler tarafından gerçekleştirilen, durumu etkileyen ve anlatıyı ilerleten edimdir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Olay ya da Durum

Durum :

Durum ise anlatının belli bir yerinde
belli bir anındaki eylemin ya da
kişilerin durumudur.

Açıklamayı görmek için
butonlara tıklayın.

Olay ya da Durum

Olay ve durum anlatıyı oluşturan başat öğelerdir.

Kişilerin başından geçen ya da onların eyleme dönüşmüş, özlemleri, tutkuları, istekleri; doğayla ve çevresiyle olan ilişkileri anlatının yaslandığı olay örgüsünü, durum zincirini oluşturur.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Olay Örgüsü

Olay örgüsü :

Bir oyun, roman ya da filmin, yani kurmaca yapının düğümünü ve çözümünü içeren olayları, zamandizimsel (*kronolojik*) olan ya da olmayan bir neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlayan olaylar zinciridir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Olay Örgüsü

Öykü ile olay örgüsünü karıştırmamaya dikkat etmek gerekir.

Olay örgüsü, işlenecek öykünün (ayrıntılıyla ve zaman sırasıyla anlatılan olaylar dizisi anlamında) neden-sonuç ilişkisine göre istenilen biçimde kurgulanışı, düzenlenişidir. Örneğin A kişinin yaşamına dayanan bir kitapta, A'nın yoksul geçen çocukluğu, bir hastalığa yakalanması, uzun mücadeleler sonrası hastalıktan kurtulması, âşık olması vb. gerçek zaman sırasına dayanan olaylar bütünü kitabın ele aldığı öyküdür.

Bu öykünün neden-sonuç ilişkisi içinde istenilen zaman sırasında sunulması ise olay örgüsü/kurgudur. Yazar öyküye, A'nın hastalıktan kurtulduğu şimdiki zamana ait durumunu anlatarak başlayıp hastalık öncesi geçmişe doğru gidebilir; okurda uyandırmak istediği etkiye ve amaca göre öyküyü baştan, ortadan, sondan sıçramalı şekilde anlatmayı tercih edebilir.

Açıklamayı görmek için
butonlara tıklayın.

Olay Örgüsü

Olay akışı ya da sıralanışı nasıl merak duygumuzu kamçılarsa, olayların neden sonuç ilişkisi doğrultusunda birbiriyle ilintilendirilmesi de zekâ ve bellek gücümüzü kullanmamızı ister.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

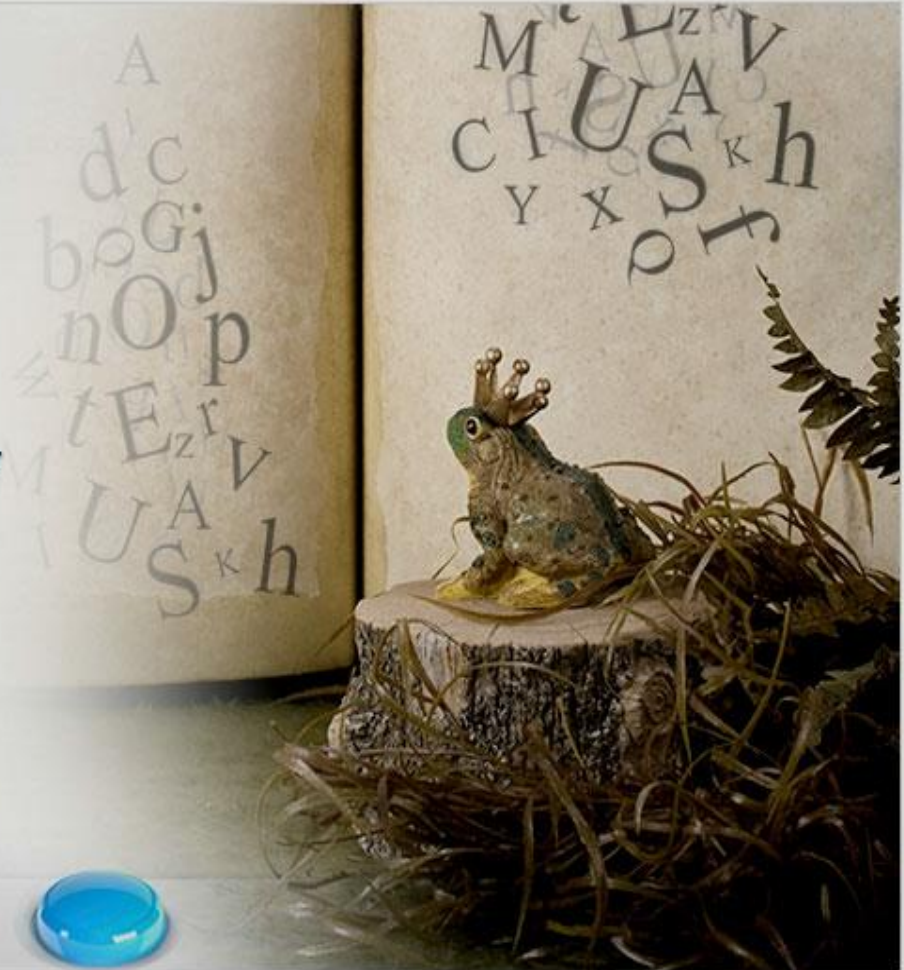

Kişiler I

Öyküleştiren ya da anlatılmaya çalışılan durum ve olay, bir kişinin ya da kişilerin başından geçecektir.

Anlatıdaki durum ya da olayları gerçekleştiren ya da doğrudan ve dolaylı olarak onlardan etkilenen figürler kişi kadrosunu oluşturur. İnsanlar dışında diğer canlılar ve hatta cansız ya da doğa üstü varlıklar da öykü ve romanların, başka deyişle anlatıların karakterleri olabilirler. (1 nolu örnek)

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Kişiler I

- Öyküyle birinci derecede ilgili kişiye ana karakter/anlatı kahramanı;
- Öteki kişilere de yan ya da ikinci derecede kişiler/karakterler denir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Kişiler II

Örneğin Sait Faik'in Sinağrit Baba adlı öyküsünün ana karakteri bir balıktır.

Sait Faik Abasıyanık

Örneği görmek için butona tıklayın.

Kişiler II

"Otuz sekiz kulaç suyun altındaki derin sessizliğe, dibindeki dalı budaklı kayaların arasına yedi rengin en koyusu girer mi şimdi. Sinağrit baba döner mi avdan. Pırıl pırıl, eleğimsağma rengi pullarıyla ağır ağır, muhteşem, bir ilkçağ kralı gibi zengin, cömert, asil ve zalim mantosu ile dolaşır mı kimbilir. Altunu, zümrüdü, incisi, mercanı, sedefi lacivertliğin içinde yanıp yanıp sönen sarayını özlemiş acele mi ediyordu. Sinağrit baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit baba, ne oltalar koparmıştır."

Sait Faik Abasıyanık

Örneği görmek için
butona tıklayın.

Kişiler III

Tip:

Benzerlerinin ortak yönlerini kendisinde toplayan, onları simgeleyen kişidir. Bütün insanlarda ortak olan bir niteliğin (cimrilik, korkaklık, işgüzarlık, saflık vb.) abartılarak bir insanda toplanmasıyla ortaya çıkar. Cervantes'in *Don Kişot'u*, Moliere'in *Harpagon'u*, Ahmet Mithat'ın Felatun Bey ve Rakım Efendi romanındaki *Felatun Bey* ve *Rakım Efendi* gibi.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Kişiler III

Karakter:

Tipe göre çok yönlü ve daha karmaşık özellikler gösteren kişidir. Karakterin ruhsal ve fiziksel özellikleriyle, bu özelliklerin oluşumunda payı olan etkenler birlikte verilir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Yer ve Zaman

İster bir olay anlatsın, ister bir durum,
her anlatı bir yerde, belirli bir zaman
dilimi içinde geçecektir.

Açıklamayı görmek için
butonlara tıklayın.

Yer ve Zaman

Anlatı zamanı;

öykünün geçtiği zaman dilimi ve bu dilimin kapsadığı süredir.

Örneğin öykünün 1930'lu yıllarda ya da 16. yüzyılda geçmesi ve olayların iki saatlik ya da 30 yıllık bir zaman aralığında başlayıp bitmesi gibi.

Açıklamayı görmek için
butonlara tıklayın.

Yer ve Zaman

Yer ve zaman ögesi, anlatılan olay ve duruma, oluşturulmak istenen atmosfere, karakterlerin psikolojilerine sıkı sıkıya bağlıdır. Yerin oluşturduğu **genel atmosfer** (kalabalık, bunaltıcı, ıssız, aydınlık vs.) ile, yere ait özelliklerin yapıttaki **kişilerin ruhsal durumları üzerinde yarattığı etki**, tematik işlevsellik (yani yerin betimlenen özellikleri ile anlatılmak istenen temanın uyumluluğu) açısından önemlidir. (2 No'lu örnek)

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

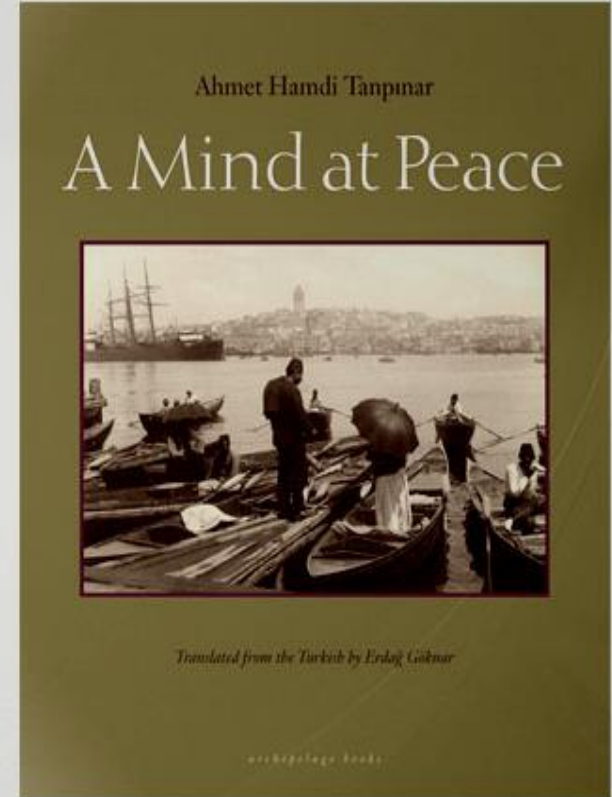

Örnek II

"Sonra birdenbire Allahaismarladık demişler, genç kadın, yoluna gitmiş, Mümtaz birtakım karanlık, dar sokaklarda, küçük eskici dükkânlarına, kimlerin ve nasıl yediklerini bilmediği, tahmin edemediği yiyecek şeyler satan satıcılara, her tarafından yağmur sefaleti akan biçare evlere, duvarlara, içinden gelen neşeyle aydınlanması hiç kabil olmadığını sandığı ölü pencerelere baka baka saatlerce yürümüştü. Sanki tanıdığı, bildiği şehirde değildi; sanki etrafındaki her şey, mütemadiyen yağan ve yağmadığı zaman dahi sefaleti eksilmeyen bu ince, yapışkan yağmurla peydahlanmış gibiydi."

Ahmet Hamdi Tanpınar-Huzur

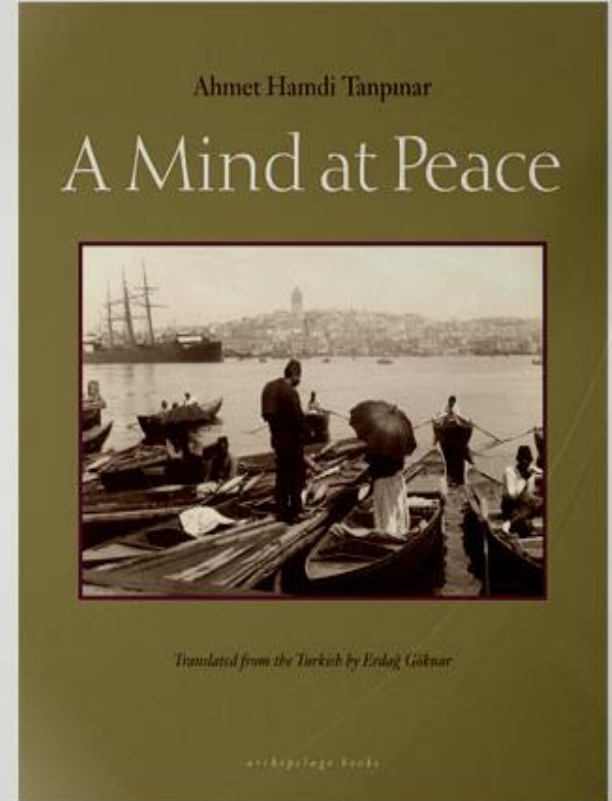
Ahmet Hamdi Tanpınar-Huzur

Açıklamayı görmek için
butona tıklayın.

Örnek II

Bu örnekte sevdiği kadından henüz ayrılan karakterin olumsuz duygulara dayanan psikolojisinin, içinde bulunduğu çevreyi görüş biçimine etki ettiği, mekâna dair anlatımda görülebilmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar-Huzur

Açıklamayı görmek için butona tıklayın.

Anlatıcı ve Bakış Açısı I

Anlatıcı,
öyküyü anlatan kişi, yani anlatı
söyleminin sesidir.

Açıklamayı görmek için
butonlara tıklayın.

Anlatıcı ve Bakış Açısı I

Anlatıcı, anlatı karakterlerinden biri olabileceği gibi anlatıya dâhil olmayan bir dış ses de olabilir. Bakış açısı ile kastedilen de anlatının hangi bakış açısından yansıtıldığıdır. Her anlatı belirli bir bakış açısından anlatılır.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Anlatıcı ve Bakış Açısı I

Birinci kişili bakış açısında anlatıcı ben'li bir anlatım kullanır. Anlatıcı, bu ben'in ağzından konuşur. Bu kişi kimi zaman öykünün ana karakteri kimi zaman da yan karakterlerinden biridir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Anlatıcı ve Bakış Açısı I

Üçüncü kişi anlatıcı anlatıda karakter olarak yer almayan anlatıcıdır. Bu anlatıcı da kendi içinde sahip olduğu bakış açısının sınırlılığına göre farklılık gösterir. Ya anlatı ve anlatı karakterleriyle ilgili, karakterlerin ve olayların iç yüzleri dâhil her şeyi bilen sınırsız yetkiye sahip bir anlatıcıdır. Bu anlatıcı sınırsız bakış açısıyla karakterlerin akıllarından geçenleri, geçmişte olanları, karakterlerin farkında olmadıkları durumları vs. her şeyi bilir. (3 Nolu örnek) Ya da karakterlerle ilgili sınırlı bir bakış açısına, olan biten hakkında ancak karakter ya da karakterler kadar bilgiye sahip bir anlatıcıdır. Bazen de karakterlerin iç dünyalarını da bilmeyen tamamen dışarıdan bir gözlemci konumunda olan bir anlatıcı olabilir.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Anlatıcı ve Bakış Açısı II

Anlatıcı ve Bakış Açısı III

Aynı metin içinde anlatıcı konumu ve bakış açısı zaman zaman değişebilmekte, farklı bakış açıları bir arada kullanılabilir. Bakış açılarındaki farklılıklar karakterler ve olaylar hakkındaki bilgimizi, onlara yaklaşımımızı biçimlendirmede etki eder; ayrıca yazarın görüşünün, yorumlarının metne ne ölçüde yansıtılacağını belirler.

Örneğin bir cinayetin katilin bakış açısından, olaya tanık olan bir başka karakterin bakış açısından ya da kurbanın ve katilin iç dünyalarını bilen bir üçüncü bakış açısından anlatılması arasında olaya ve kişilere karşı yaklaşımımızı değiştirebilecek farklılıklar vardır.

Aynı olayı her bakış açısı kendi sınırlılıkları ya da imkânları ölçüsünde aktaracaktır. Yazar metnin iletisine, amacına en uygun olan, iletinin etkisini güçlendiren biçimi seçer.

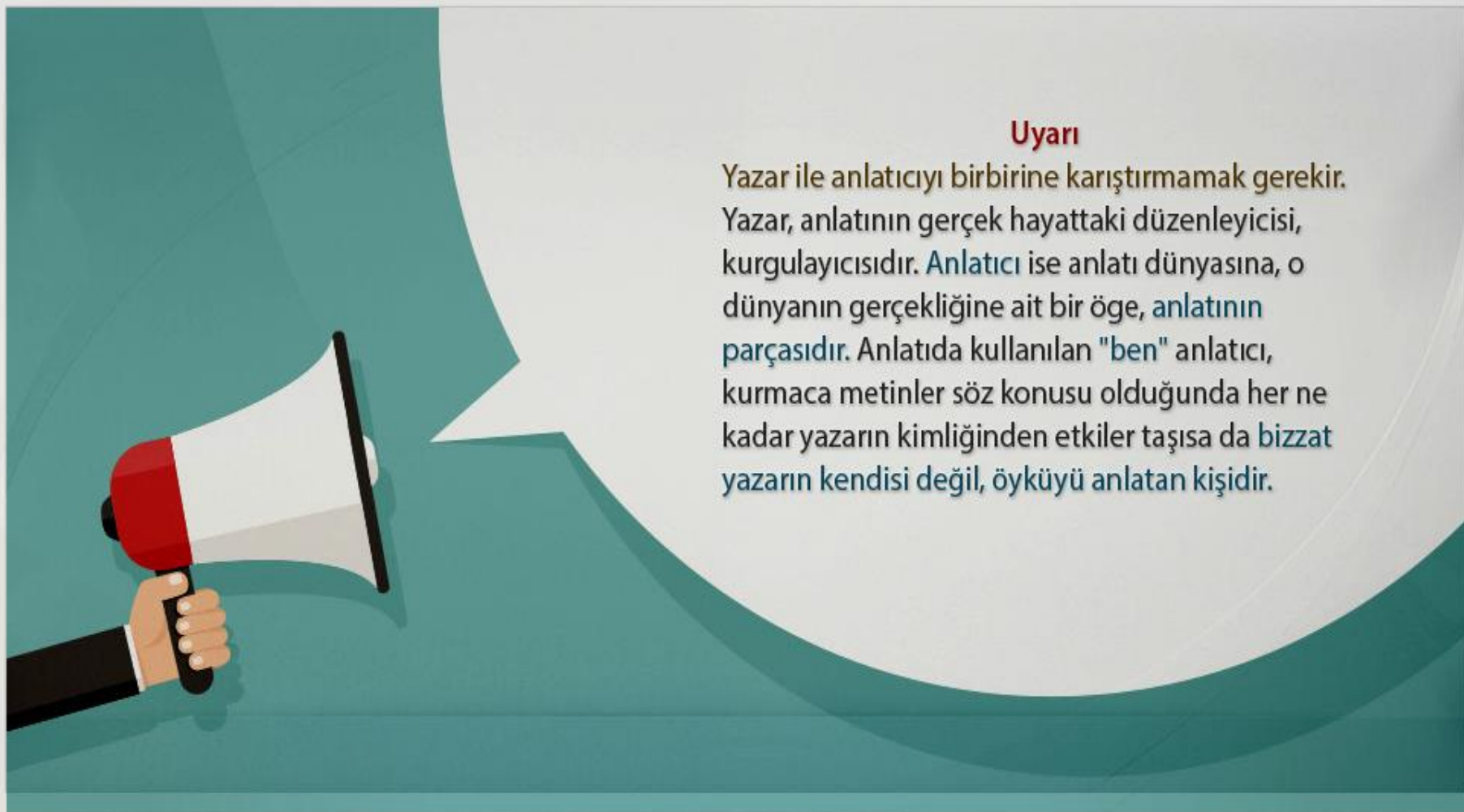

Anlatıcı ve Bakış Açısı IV

Uyarı

Yazar ile anlatıcıyı birbirine karıştırmamak gerekir. Yazar, anlatının gerçek hayattaki düzenleyicisi, kurgulayıcısıdır. **Anlatıcı** ise anlatı dünyasına, o dünyanın gerçekliğine ait bir öge, **anlatının parçasıdır**. Anlatıda kullanılan "**ben**" anlatıcı, kurmaca metinler söz konusu olduğunda her ne kadar yazarın kimliğinden etkiler taşısa da bizzat yazarın kendisi değil, öyküyü anlatan kişidir.

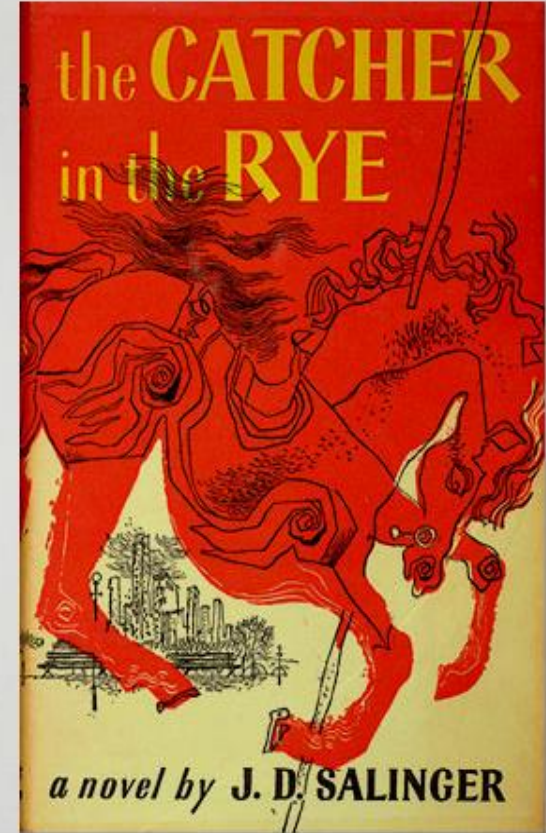

Birinci Kişi Karakter Anlatıcı

"Anlatacaklarımı gerçekten dinleyecekseniz, herhalde önce nerede doğduğumu, rezil çocukluğumun nasıl geçtiğini, ben doğmadan önce annemle babamın nasıl tanıştıklarını, tüm o David Copperfield zırvalarını filan da bilmek istersiniz, ama ben pek anlatmak istemiyorum. Her şeyden önce, ben bu zimbirtılardan sıkılıyorum."

J. D. Salinger-Çavdar Tarlasında Çocuklar

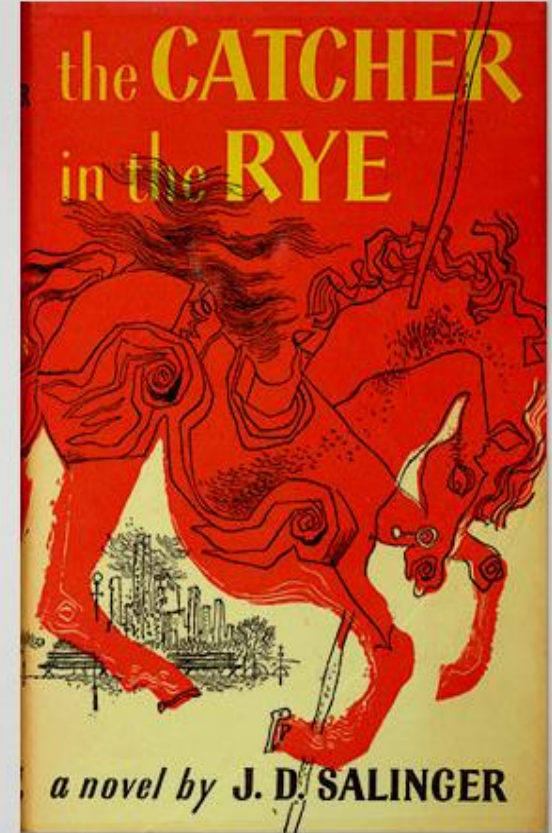
J. D. Salinger-Çavdar Tarlasında Çocuklar

Açıklamayı görmek için butona tıklayın.

Birinci Kişi Karakter Anlatıcı

Bu paragrafta anlatıcı, birinci kişi bakış açısıyla konuşan öykünün ana karakteridir.

J. D. Salinger-Çavdar Tarlasında Çocuklar

Açıklamayı görmek için
butona tıklayın.

Örnek III

"Nihat'la Ömer köprüden ağır ağır Babiâli Caddesi'ne doğru yürüdüler. Kitapçı camekânlarını seyrederek Beyazıt'a gitmek istiyorlardı. İki tarafında zevksiz kapaklar içinde iyili kötülü kitapların ve ciğer kebabı ile zeytinyağlı enginarın teşhir edildiği yokuşu hiç konuşmadan çıkıyorlardı. Postane yakınından geçerlerken Ömer'in içinden bugün şeytanın ayağını kırıp daireye uğramak geçti, fakat öğle paydosu yaklaşmıştı; gitmek gülünç olacaktı. Vazifeperverlikten geldiğini zannettiği ve manasız bulduğu garip bir üzüntü ile ayaklarını sürüdü."

Sabahattin Ali-İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali

Açıklamayı görmek için
butona tıklayın.

Örnek III

Bu paragrafta karakterlerden biri olmayan anlatıcı, ana karakterlerden biri olan Ömer'in yapıp ettikleri yanında içinden geçenleri de bilmektedir.

Sabahattin Ali

Açıklamayı görmek için butona tıklayın.

Anlatım Biçimleri

Anlatıda öyküleme, betimleme, karşılıklı konuşma, çözümleme, iç monolog, bilinç akışı, imgeci anlatım biçimleri gibi çok sayıda farklı anlatım biçimi kullanılabilmektedir.

Örneği görmek için
butona tıklayın.

Anlatım Biçimleri

Örneğin karakterlerin dış görünüşlerinin, kılık kıyafetlerinin ya da içinde bulundukları ortamın anlatımında **betimleme**; karakterlerin iç dünyalarının sergilenmesinde **çözümleme**, iç monolog, bilinç akışı; karakterleri eylem içinde yansıtırken **öyküleme**; karakterleri konuştururken **diyalog**, **monolog** biçimlerinden yararlanılmaktadır.

Örneği görmek için
butona tıklayın.

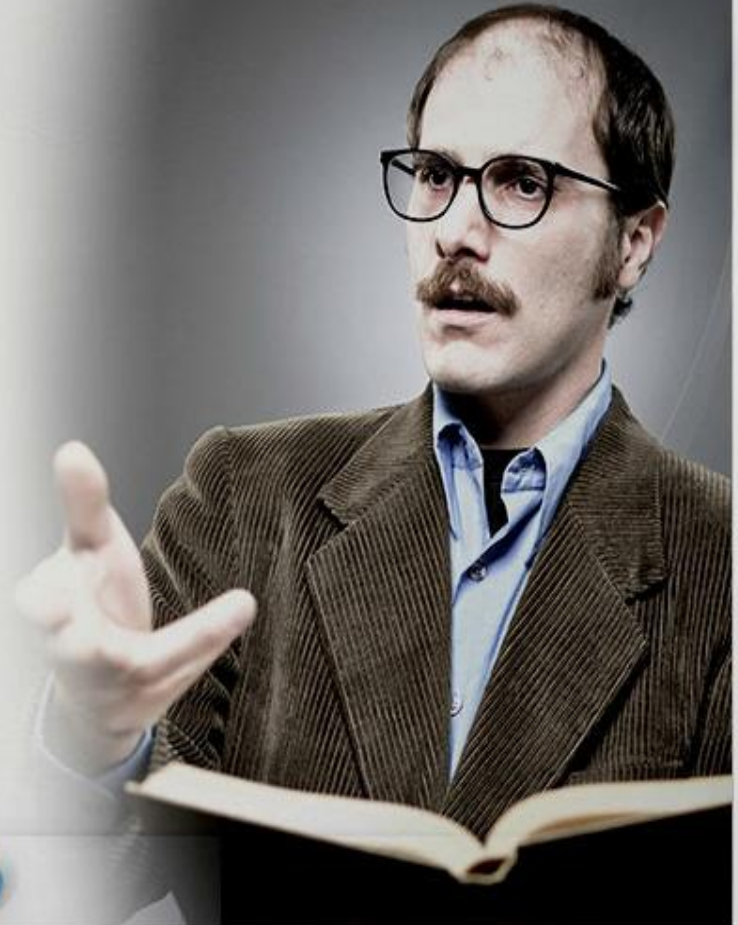

Dil ve Üslup

Anlatıda kullanılan **dilin özelliklerine** de dikkat etmek gerekir.

Kullanılan dilin temayla, anlatı ortamıyla (zaman ve mekân olarak), karakterlerin özellikleriyle uyumunu ya da yazar tarafından **bilinçli olarak yaratılan uyumsuzluğunu** fark edebilmek yapıtları kavrayabilmemiz açısından önemlidir. Bunun için şu tip **soruları** gözden geçirebiliriz:

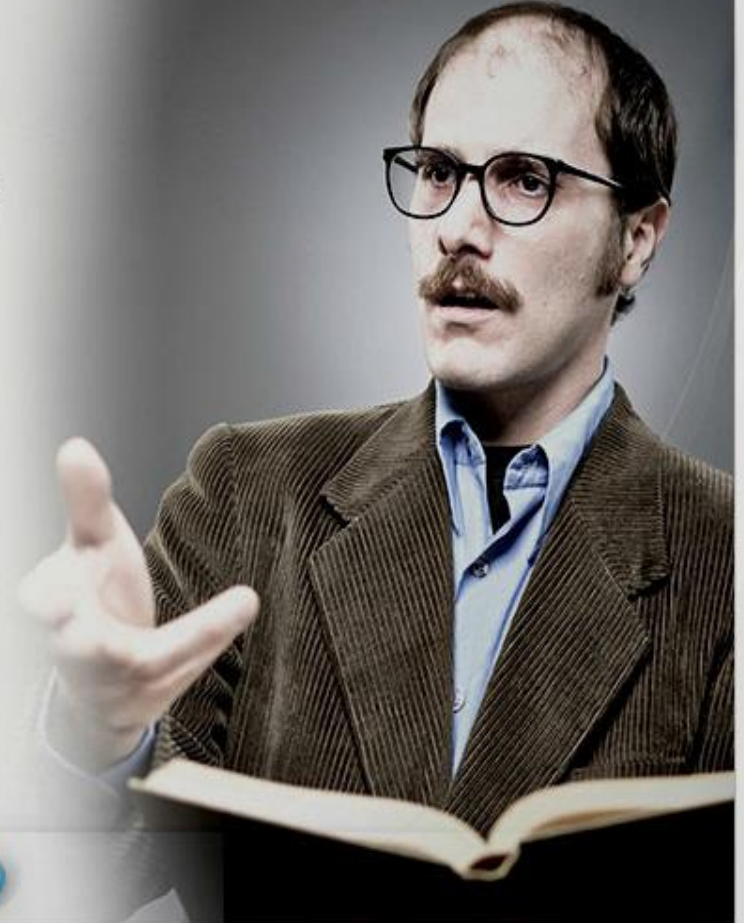
Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Dil ve Üslup

- Halkın konuştuğu yalın, süssüz bir dil mi yoksa tam tersi süslü, yoğun, şiirsel, sanatlı bir dil mi var? Cümle kuruluşları ağırlıklı olarak kısa mı, uzun mu?
- Geleneksel halk öykülerinden, masala özgü söyleyiş biçimlerinden yararlanan bir dil mi?
- Eski dilden (Osmanlıca), Anadolu ağızlarından izler taşıyan bir dil mi; argolu bir dil mi?
- Bilinçli biçim bozmalar (deformasyon) yapılmış mı?
- Kitap kişilerinin kullandıkları dil ile kişilikleri arasında bağlantı var mı?
- Yapıtın dili ile yazıldığı dönemin toplumsal, estetik zevki arasında nasıl bir ilişki var?
- Yazarın üslubu nasıl (alaycı, ciddi, duygusal vs.)?

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

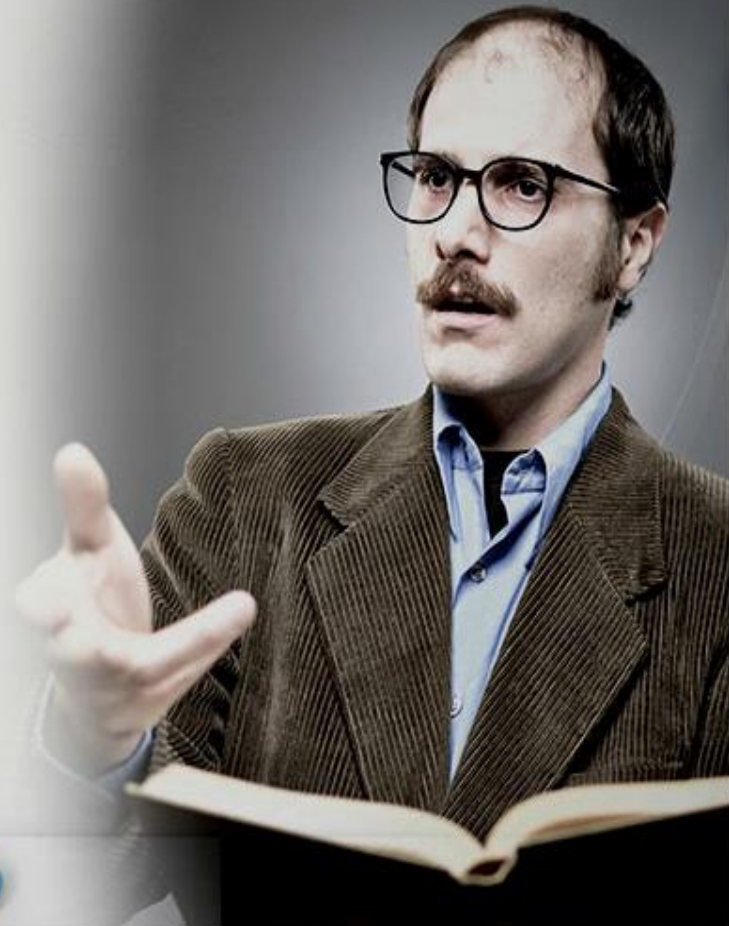
Dil ve Üslup

Üslup yazarın konuya bakış açısının ipuçlarını verir.

Üslup :

Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil.

Açıklamayı görmek için butonlara tıklayın.

Konularla İlgili Kaynaklar

- Jahn, **Manfred**. *Anlatıbilim*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- **Kıran**, Ayşe ve Zeynel Kıran. *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- **Özdemir**, Emin. *Sözlü - Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.
- Türk Dil Kurumu

